

Документи ЦДІА України у Львові про участь Дмитра Грицяя в українському товаристві «Сокіл»

Андрій Сова

Важливою складовою українського молодіжного руху міжвоєнного періоду була діяльність товариства «Сокіл»¹. Організація ставила перед собою низку завдань: фізичне вдосконалення членів, проведення культурно-просвітницької роботи, боротьбу з пожежами тощо². У товаристві займалися різними видами спорту, пропагуючи їх, а саме: фехтуванням, стрільбою, баскетболом («кошиківка»), лижним спортом («лещатарство»), хокеєм («гаківка»), футболом («копаний м'яч»), волейболом («відбивана»), тенісом («сітківка»), туризмом та ін. Членами «Сокола» в різні роки були: редактор газети «Діло» Іван Белей, засновник системи українського тіловиховання Іван Боберський, композитор Ярослав Вінцковський, доктор Осип Коциловський, історик Іван Крип'якевич, поет Богдан Лепкий, Андрій, Петро і Тарас Франки, доктор Микола Шухевич, археолог Ярослав Пастернак та ін.³ За невеликий проміжок часу в цих товариствах отримала належний вишкіл або перебувала на керівних посадах чимала кількість членів УВО, ОУН, а згодом й УПА. Серед них можемо назвати керівника ОУН Євгена Коновальця⁴, командира УПА-Північ Дмитра Клячківського⁵, генерала УПА Олексу Гасина⁶, генерала УПА Дмитра Грицяя⁷ та ін.

У 1920–30-х роках заснування та розвиток сокільських товариств на Самбірщині, звідки був родом Дмитро Грицяй, супроводжувалися певними перешкодами⁸. З одного боку, в повіті діяли українські товариства, зокрема «Луг», що були конкурентами «Сокола», а з іншого, — польські владні структури намагалися перешкоджати стабільній роботі сокільських осередків.

Про діяльність сокільської організації у Самбірському повіті можемо дізнатися із документів ЦДІА України у Львові, зокрема з листування старшини товариства «Сокіл-Батько» та самбірського «Сокола» за 1930 рік⁹. Головою самбірської організації «Сокіл» був Юліан Рабій, а «справником» Осип Шманько¹⁰. Сокільські товариства у Самбірському повіті існували або ж їхня діяльність вже була заборонена у таких населених пунктах: с. Бережниця, с. Білина Велика, с. Букова, с. Буків, с. Ваневичі, с. Викоги, с. Дорожів, с. Зарайське, с. Кульчиці, с. Луки, с. Містко-

Дмитро Грицяй, фото 1930-х років

вичі, с. Оргиничі, м. Самбір, с. Сторона¹¹. Не зважаючи на перешкоди, керівництво самбірської сокільської організації проводило всі необхідні заходи для збільшення кількості осередків та якості кадрів. З цією метою проводилася велика просвітницька робота по селах. Значну допомогу в цьому надавали деякі активісти. Одним із них був Дмитро Грицай. На той час він навчався у Львівському університеті, був членом ОУН та пластового куреня «Чорноморці» у Львові¹². Перебування членів УВО та ОУН одночасно у багатьох організаціях було характерним для цього часу. Так, наприклад, Степан Бандера, будучи членом організації «Пласт», у рідному селі Угринові Старому 1926 року заснував театральний гурток та хор, 1927 року — кооператив, 1928 року — товариство «Луг»¹³.

Не зважаючи на значну зайнятість, Дмитрові Грицаю вдалося поставити на відповідний рівень роботу «Сокола» у рідному селі Дорожів. Нагадаємо, що сокільське товариство в цьому населеному пункті було створене 1926 року¹⁴. Упродовж другої половини 1920-х років «Сокол» у Дорожеві проводив свою діяльність згідно із зареєстрованим статутом. Однак наприкінці 1920-х років став відчутним спад активності. Це було пов'язано, насамперед, із браком відповідного компетентного керівництва. Зважаючи на такі обставини, Дмитро Грицай вирішив якось зарадити цьому. До того ж він працював у товаристві «Сокол» у Самборі та мав можливість їздити по осередках, а також був знайомий із о. Василем Шевчуком. Останній навесні 1930 року закінчив духовну семінарію у Перемишлі, а 30 березня цього ж року був висвячений. Першу Службу Божу відслужив

6 квітня 1930 року у церкві Святої Трійці у Дрогобичі. Після цього отримав парафію у с. Дорожів¹⁵. Провівши відповідну підготовчу працю в селі, Дмитрові Грицаю та о. Василю Шевчуку вдалося поставити на відповідний рівень роботу «Сокола». Про це й свідчать документи, що зберігаються у ЦДДА України у Львові: документ № 1 (звіт зі Звичайних Загальних зборів пожежно-руханкового товариства «Сокол» у с. Дорожів, датований 13 липня 1930 року); документ № 2 (лист Юліяна Рабія та Осипа Шманька до старшини товариства «Сокол-Батько» у Львові про стан сокільських товариств у Самбірському повіті, від 18 липня 1930 року); документ № 3 (лист старшини «Сокола-Батька» у Львові до товариства «Сокол» у Самборі про стан сокільської організації в Самбірському повіті, від 22 липня 1930 року).

Ця сторінка біографії майбутнього керівника ГВШ УПА та генерала УПА й досі потребує належної уваги дослідників та укладачів довідкових видань. В останніх про цей епізод української історії немає жодного слова¹⁶. З огляду на це публікуємо виявлені документи, які мають важливе наукове значення і є цінним історичним джерелом, що показує роль Дмитра Грицая в товаристві «Сокол» у Самборі, Самбірському повіті та у с. Дорожеві, а також висвітлює його організаторські здібності.

Документи публікуються за сучасними правилами археографії при збереженні їхніх лексичних і орфографічних особливостей. Розшифровані скорочення та відсутні у тексті слова позначені квадратними дужками. Документи публікуються вперше.

Документ № 1¹⁷

Звіт зі Звичайних Загальних зборів пожежно-руханкового товариства «Сокол» у с. Дорожів, від 13 липня 1930 року

Звіт зі Звичайних Загальних зборів пожежно-руханкового Т[овариств]ва «Сокол» в Дорожеві, які відбулися дня 13.VII.1930 [р.] о год[ині] 14 зі слідуною програмою:

1. Відкриття Зборів.
2. Вибір президії.

3. Звіт голови з діяльності Т[оварист]ва.
4. Про значіння і ціль Т[оварист]ва “Сокіл” для українського народу.
5. Впис членів.
6. Пояснення поодиноких діловодств і вибір старшини.
7. Закриття.

Збори отворив о год[ині] 14 голова Т[оварист]ва п[ан] Зубрицький Василь. Після того збори одноголосно вибрали на предсідника о. Шевчука, а на секретаря Грицай Дмитра.

По виборі президії голова здав короткий, а річевий¹⁸ звіт з діяльності чи радше недіяльності Т[оварист]ва. При чім послуговувався останнім пожаром в Дорожеві, який на[га]льно переконав всіх про брак почуття обовязку і невміння гашення у громадян Дорожева. Під кінець підніс, що йому прямо давно, що тим так потрібним Т[оварист]вом так мало цікавляться люде і що його вагу зрозумів найкраще Грицай Дмитро, котрий доложив всіх старань, що[б] відновити діяльність Т[оварист]ва.

Після того виголосив відпоручник¹⁹ “Сокола” в Самборі Грицай Дмитро студ[ент] філхоз[офії] короткий, а річевий реферат про ціль і значіння Т[оварист]ва “Сокіл”. Він вважав, що Т[оварист]во “Сокіл” окрім ратівничої акції має еще велике значіння виховуюче. У тім Т[оварист]ві після него через всякого рода гурткові вправи призвичаюється учасників до послуку, котрого в нас Українців немає, а як примір вказує на міжусобиці князів, дальше гетьманів, події з визвольної війни і врешті на партійні гризні, які панують в сучасну хвилину. Під кінець своєї палкві промови еще раз підносить прелегент значіння карности і почуття обовязку, та кінчить словами “хто хоче приказувати, мусить вміти слухати”.

Після того промовив є ще о. Шевчук Василь, котрий у своїх словах в повні годився зі своїм передбесідником, а окрім того виніс моралізуюче значіння Т[оварист]ва “Сокіл”. Після него воно причиниться до того, що в селі перестануть пануючі крадежі та пиятики. Зібрані вислухавши тих коротеньких, а річевих рефератів всі як оден вписалися в члени і приобіццали втягнути багато більше, котрих не було на зборах.

Після того Грицай Дмитро пояснив по[о]динокі діловодства і вказав, яких людей, до котрого можна вибирати.

Після поставлення кандидатів збори вибрали одноголосно Зубрицького Василя, одначе він зрікся²⁰, бо²¹

На його місце вибрано Івана Бейбу

Начальник: Андрусь Двожан

Місто[начальник]: Слонський Іван

Справник: Пецюх Василь

Господар: Дмитро Хомин

Скарбник: Никола Двожан

3-ох провідників відділів

1. Стефан Куцан

2. Гриць Двожан

3. Грицай Петро

3-ох членів провірної Комісії

1. Зубрицький Василь

2. Грицай Гриць

3. Касіян Злупко

Після того збори предсідник замкнув.

В Дорожеві дня 13.VII.1930 р.

/-/ о. Шевчук Василь

/-/ Грицай Дмитро

Документ № 2²²

**Лист Юліяна Рабія та Осипа Шманька
до старшини товариства «Сокіл-Батько» у Львові про стан сокільських товариств у
самбірському повіті, від 18 липня 1930 року**

До
Руханкового Товариства
“Сокіл-Батько”
у Львові
вул[иця] Руська 20.

В залученю пересилаємо звіт з відбутих загальних Зборів Пожарно Руханкового Товариства Сокіл в Дорожові. В звіті заподана ново-вибрана Старшина. Староство повідомлено о відбуттю Зборів. Товариство це спало, аж тепер вдалося його оживити.

Ві[д]поручником нашим був побр[атим] Грицай Дмитро ст[удент] філ[ософії]. Вписалося 24 члени. – Просимо заподати в яких селах повіта Лука (належить до Самбора) є ще тов[ариства] Сокіл, бо ці товариства хочемо оживити.

В повіті Самбір Староство розвязало Тов[ариства] Сокіл в Викотах, а яко мотива заподано, що там давніше був Луг, який ділав протів закона (були Луги радикальні, які влада всі розвязала) тому нове товариство є це саме, тільки змінено назву. Рекурсу не робимо, бо шкода лише стемплів, у всіх случаях де нам розвязано, або не зізволено на заложеня Сокола, ми робили рекурса, однак навіть не одержалисьмо відповіді, тому тепер не робимо рекурсів, тимбільше, що наш голова Др. Юліян Рабій в Старостві одержав відповідь, що там де був вже Луг і його розвязано, Сокіл не одержить зізволення і шкода лише вносити подань. Остається до організації лише повіт Лука, бо в Самборі майже всюда були Луги. Подаємо це до відома, щоби ми були оправдані, чому в пов[іті] Самбір так мало тов[ариств] Сокіл. (Як доказ що відновлено або розвязано: [села] Букова, Буків, Ваневичі, Викоти, Містковичі, Зарайсько, Сторонна).

Самбір, дня 18. липня 1930. [р.].

За Старшину:

Справник:

/Осип Шманько/

Голова:

/Др. Юліян Рабій/

ЦДДА України у Львові. — Ф. 312. — Оп. 1. — Спр. 616. — Арк. 88. Мова українська. Оригінал. Машинопис.

Документ № 3

**Лист старшини «Сокола-Батька» у Львові до товариства «Сокіл» у Самборі
про стан сокільської організації в самбірському повіті, від 22 липня 1930 року**

1918/30

22 липня 1930

До
Хв[альної] Старшини Т[оварист]ва “Сокіл”
в Самборі²³

Ваше письмо й звіт з загальних зборів “Сокола” в Дорожові ми одержали. Повідомляємо, що у нас є зареєстровані “Соколи” в слідуючих селах Вашого повіту: Бережниця, Білина Велика, Викоти, Дорожів, Кульчиці Шлях[етські], Лука, Ортиничі, Самбір. При нагоді лю-

страції сокільських гнізд просимо присвятити більше часу обговоренню сокільських вправ, заохотити до руханки, справлення рух[анкових] приладів, вислання до "С[окола]-Б[атька]" членської вкладки й передплати на Сокільські Вісти.

Остаємо з сокільським привітом ГАРАЗД
За Старшину "Сокола-Батька"

голова

справник

ЦДДА України у Львові. — Ф. 312. — Оп. 1. — Спр. 616. — Арк. 89. Мова українська. Копія. Машинопис.

Примітки

- ¹ Докладніше див.: Андрухів І. Західноукраїнські молодіжні товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг». — Івано-Франківськ, 1992. — 80 с.; Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861–1939 рр. (Короткий історичний нарис). — Івано-Франківськ, 1995. — 72 с.; Вацеба О. М. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. — Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. — 232 с.; Дем'янюк О. Й. Український молодіжний рух Західної України: від зародження до боротьби за українську державність: Монографія. — Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007. — 180 с.; Сова А. О. Символіка українських молодіжних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт» та «Луг» у Галичині (кінець XIX століття – 1939 р.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.06 «історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни». — Львів, 2009. — 17 с.; Трофим'як Б. Є. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга половина XIX ст. – перша половина XX ст.). — Тернопіль: Економічна думка, 2001. — 694 с. та ін.
- ² ЦДДА України у Львові. — Ф. 312. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 1–7; Статут філії львівського Товариства гімнастичного «Сокіл». — [Львів], [1900]. — 14 с.; Статут пожежно-руханкового товариства «Сокіл». — Львів: накладом товариства, 1926. — 16 с.; Статут звичайного руханково-спортивного товариства «Сокіл». — [Львів], [1930]. — 8 с.
- ³ Вацеба О. М. Сокольський рух в Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. (ідейні та організаційні аспекти) // «Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упорядник А. Благітка. — Львів: Основа, 1996. — с. 19–22.
- ⁴ ЦДДА України у Львові. — Ф. 312. — Оп. 1. — Спр. 337. — Арк. 3–4, 8, 10, 12, 13; ЦДДА України у Львові. — Ф. 348 (Товариство «Просвіта», м. Львів). — Оп. 1. — Спр. 2618. — Арк. 1–4; Сова А. Листування Євгена Коновальця зі старшиною товариства «Сокіл-Батько» у Львові // Український визвольний рух. — Львів: Видавництво «МС», 2006. — 36. 8. — С. 5–10.
- ⁵ Марчук І. В. Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський — «Клим Савур». — Рівне: видавець Олег Зень, 2009. — 168 с.
- ⁶ Дем'ян Г. Генерал УПА Олекса Гасин — «Лицар». — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2003. — 648 с.
- ⁷ ЦДДА України у Львові. — Ф. 312. — Оп. 1. — Спр. 287. — Арк. 6–7; ЦДДА України у Львові. — Ф. 312. — Оп. 1. — Спр. 616. — Арк. 88. Інформацію про Дмитра Гриця див.: Сова А. Повідомлення про загибель шефа Головного Військового Штабу УПА Дмитра Гриця // Цитаделя: Львівський мілітарний альманах. — Рік 2010, частина 2 (4). — С. 71–75.
- ⁸ Село Дорожів, у якому народився Д. Грицай, належало до Самбірського повіту, а за сучасним адміністративним поділом — до Дрогобицького району Львівської області. Див.: В. R. Dorozow // *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajow słowianskich*. — Warszawa: Nakładem Filipa, 1881. — Т. II. — С. 125; Львівська область. Адміністративно-територіальний поділ станом на 1 січня 2003 року / Матеріали підготував Ф. Алеїніков. — Львів: НВФ «Українські технології», 2005. — Ч. 1. — с. 35; Львівська область. Адміністративно-територіальний поділ / Матеріали підготував Ф. Алеїніков. — Львів, 2005. — Ч. II. — с. 19–21, 112.
- ⁹ У 2000 року цього фрагменту біографії Дмитра Гриця торкнувся у своїй статті В. Гнатюк. Див.: Гнатюк В. Із львівського періоду революційної діяльності Дмитра Гриця (1929–1934 рр.) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. — Дрогобич, 2000. — Вип. IV. — С. 243–252. Її автору був відомий документ № 1, який публікується у цій статті.
- ¹⁰ ЦДДА України у Львові. — Ф. 312 (Українське спортивне товариство «Сокіл-Батько», м. Львів). — Оп. 1. — Спр. 616. — Арк. 88.
- ¹¹ ЦДДА України у Львові. — Ф. 312. — Оп. 1. — Спр. 616. — Арк. 88, 89. Тепер села Дрогобицького, Самбірського та Старосамбірського районів Львівської області.
- ¹² ЦДДА України у Львові. — Ф. 389. — Оп. 1. — Спр. 854. — Арк. 64, 64 зв., 68; Спр. 858. — Арк. 8, 8 зв.; до куреня «Чорноморці» у Львові також належали: Ярослав Гладкий, Лев Долинський, Ярослав Карпевич, Євген Полотнюк, Іван Сенів, Роман Турко, Роман та Юрій Шухевичі. Див.: ЦДДА України у Львові. — Ф. 389. — Оп. 1. — Спр. 854. — Арк. 64, 64 зв., 68; Спр. 858. — Арк. 8, 8 зв.; ЦДДА України у Львові. — Ф. 389. — Оп. 1. — Спр. 854. — Арк. 13, 14, 22, 22 зв.; Роман Шухевич — пластун. Юнацькі та молоді роки Головного Командира Української Повстанської Армії / Упорядник Андрій Сова. — Київ–Львів–Івано-Франківськ, 2007. — С. 21, 22, 129, 141.
- ¹³ Бандера С. Мої життєписні дані // Бандера С. Перспективи Української Революції: Друге репринтне видання. — Дрогобич, 1999. — С. 4; ЦДДА України у Львові. — Ф. 389 (Верховна пластова команда, м. Львів). — Оп. 1. — Спр. 883. — Арк. 5–5 зв.; Спр. 887. — Арк. 1; Сова А. Діяльність Степана Бандери в організації «Пласт» // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис. — Івано-Франківськ, 2009. — № 15–16: До 100-річчя від дня народження Степана Бандери. — С. 260–265.
- ¹⁴ Українська сокольська організація в 1937 р. // Сокольський календарець 1938. — Львів: Видав Сокол-Батько, 1937. — С. 43.
- ¹⁵ Докладніше див.: Капелан УПА о. Василь Шевчук — «Кадило». — Дрогобич, 1998. — 76 с.
- ¹⁶ Див., наприклад: Дмитро Грицай // Визначні постаті визвольної боротьби України (найновіша доба). — Стрий, 1992. — С. 39; Содоль П. Українська Повстанча Армія, 1943–1949. — Нью-Йорк, 1994. — С. 76; Дмитро Грицай // Гривул Т., Мороз В., Муравський В., Окаринський В. Ма-

теріали до пластового мартиролага / Передмова О. Сича. — Львів, 2003. — С. 34–35; Колячук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. Біографи генералів та адміралів українських військових формацій першої половини ХХ століття / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. — Львів, 1995. — С. 140; Грицай Дмитро // Литвин М., Науменко К. Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірالی / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. — Львів-Харків: Видавництво «Сага», 2007. — С. 72; Грицай Дмитро // Довідник з історії України / За ред. І. Підкови, Р. Шуста. — Київ: Генеза, 1993. — Т. 1 (А-Й). — С. 157; Грицай Дмитро // Довідник з історії України (А-Я): Посібник для середніх загальноосвітніх навчальних закладів / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста.

2-ге вид., доопр. і допов. — Київ: Генеза, 2001. — с. 179; Дмитро Грицай // Пластуни у визвольних змаганнях. — Нью-Йорк, 2002. — С. 11; Грицай Дмитро // Енциклопедія українознавства. Словникова частина — доповнення / Головний редактор В. Кубійович. — Львів, 2003. — Т. 11. — С. 288; Стасюк О.Й. Грицай Дмитро Михайлович // Енциклопедія Сучасної України. — Київ, 2006. — Т. 6: Го-Гю. — С. 476 та ін.

¹⁷ Документ написаний Дмитром Грицаєм.

¹⁸ Змістовний.

¹⁹ Представник.

²⁰ Відмовився.

²¹ У документі кома та слово «бо» закреслені.

²² Текст документа поданий у латинській транскрипції.

²³ У документі слово підкреслене.